

ARŞİV DÜNYASI

Cilt: 12 Sayı:1
2025/Yaz

ARŞİVLERİ TANIMLAMA: BİR İÇERİK STANDARDI-DACS , AMERİKAN ARŞİVCİLER TOPLULUĞU KILAVUZU TANITIMI

Ahmet KAYMAK

Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü,
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
akaymak1985@gmail.com

 <https://orcid.org/0009-0003-9432-6510>

Deniz Kurtuluş ÖZGÜNAY

Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü,
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
deniz@golgefilm.com.tr

 <https://orcid.org/0009-0006-2489-7707>

Nurcan YILDIZ

Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü,
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
Nurcanyildiz1864@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-0508-6945>

Ayşe Nur ALAGÖZ

Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü,
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
aysenuralagoz@aybu.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-1969-2348>

ÖZ

Bu çalışma Society of American Archivists tarafından hazırlanmış bir arşiv tanımlama standardı olan DACS Describing Archives: A Content Standard isimli kitabın tanıtımını yapmayı amaçlamaktadır. Çalışmada arşivler için oluşturulan belge tanımlama standartlarının öneminden, DACS'ın yapısından ve niteliklerinden bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: arşivsel tanımlama, DACS, Amerikan Arşivciler Derneği, ISAAR(CPF), ISAD(G)

DESCRIBING ARCHIVES: A CONTENT STANDARD- DACS) (SOCIETY of AMERICAN ARCHIVISTS, SAA

ABSTRACT

This study aims to introduce DACS Describing Archives: A Content Standard, an archive description standard prepared by the Society of American Archivists. Our study discusses the importance of document description standards created for archives, as well as the structure and characteristics of DACS.

Anahtar Kelimeler: archival description, DACS, Society of American Archivists, ISAAR(CPF), ISAD(G)

Geliş Tarihi/Received: 28.05.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 28.05.2025

GİRİŞ

Describing Archives: A Content Standard - Version 2019.0.3

Yayımcı: Society of American Archivists (2020)
PDF: 180 sayfa
Ürün Boyutu: 8,5x11 inç
ISBN: 978-1-945246-97-5

1936'da kurulan Amerikan Arşivciler Derneği, arşivlerin ve arşivcilerin ihtiyaç ve ilgi alanlarına adanmış Kuzey Amerika'nın en eski ve en büyük ulusal mesleki derneğidir. Amerikan Arşivciler Derneği, arşivcilerin mesleki mükemmelliğe ulaşmalarını ve kalıcı değere sahip kayıtların tanımlanmasını, korunmasını, anlaşılmasını ve kullanılmasını sağlamak için yenilikçiliği teşvik etmek vizyonuyla çalışmalar yapan bir kuruluştur. (Amerikan Arşivciler Derneği, 2025).

Arşivsel Tanımlama Nedir ve Neden Yapmalıdır?

Arşivlerin temel fonksiyonlarından olan belgelerin güvenilir şekilde tanımlanması, kullanıcı erişiminin kolaylaştırılması, arşiv materyallerinin içeriği, bağlamı ve üreticileriyle olan ilişkilerinin açıkça ortaya konması ve erişilebilir hale getirilmesi arşiv materyallerinin içerik ve bağlamını tanımlamaya yönelik kapsamlı bir içerik standardı oluşturulması ihtiyacını doğurmuştur. Arşivsel tanımlama, arşivcilerin kayıtlar hakkındaki bilgi yığınlarını, kayıt kümelerini tanımlayan bir düzene sokmasını sağlayan teknik bir süreçtir (Şentürk, 2019, s. 61-64). Fakat bu süreçte bir standarda göre hareket edilmemesi kurumlar arası ve ülkeler arası bir karmaşıklığa yol açabileceğinden standart, arşiv belgelerinin hiyerarşik yapısını ve tanımlama öğelerini belirleyerek, farklı kurumlar arasında uyumlu bir tanımlama sistemi oluşturmayı hedefler. Bu hedefle birçok standart geliştirilmiş ve yıllar içerisinde güncellenmiştir. Bu çalışmalardan birini de Amerikan Arşivciler Derneği yapmıştır. Bu çalışmadaki yöntemi standartlarını kullanan arşivlerin geri bildirimlerine göre güncellenmesi olmuştur. Yukarıda künye bilgilerini aktarmış olduğumuz standart versiyonu arşivcilere tavsiye edilen standartlardan biridir.¹ Bu standardı (DACS) 2005 yılında ABD arşiv topluluğunun resmi içerik standardı olarak kabul etmiştir. Uluslararası tanımlama standartları sayesinde farklı kurumlar **ortak bir dil** kullanarak tanımlama yapabilir; bu da **veri paylaşımı, entegrasyon ve işbirliği** açısından büyük avantaj sağlar. Bizler de bu versiyonu inceleyip, diğer standartlarla ilişkilerine bakarak versiyon hakkında bir tanıtım yazısı hazırladık.

Arşivleri Tanımlama: Bir İçerik Standardı (Describing Archives: A Content Standard- DACS), Amerikan Arşivciler Topluluğu (Society of American Archivists, SAA) tarafından çeşitli arşiv tanımlarını oluşturmak için tasarlanmıştır. DACS, arşiv belgelerini, kişisel evrakları ve yazma eserleri tanımlamak için (belirli bir yazılım veya formatla sınırlı olmayan) kurallar sağlamaktadır. DACS, katalog kayıtlarından detaylı bulma kılavuzlarına (finding aid) kadar çeşitli arşivsel tanımlama ürünlerinin oluşturulmasında kullanılabilmesi sebebiyle içerik standardı olarak adlandırılmaktadır. DACS, arşiv materyallerinin güvenilir bir şekilde tanımlanmasını sağlamak ve

¹ DACS güncel versiyonuna SAA resmi websitesi <https://www2.archivists.org/groups/technical-subcommittee-on-describing-archives-a-content-standard-dacs/describing-archives-a-content-standard-dacs-second-> adresinden erişilebilmektedir (Mayıs 2025).

kullanıcıların arşivlere erişimini kolaylaştırmayı hedefleyen uluslararası standartlarla uyumlu bir çerçeve sunmaktadır.

DACS, 2005 yılında yürürlüğe girerek, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) uzun yıllar kullanılan Archives, Personal Papers, and Manuscripts (APPM) rehberinin yerini almıştır. SAA'nın yönlendirmesiyle 2013 yılında DACS'in kapsamlı bir revizyonu yapılmıştır. Bu revizyon kapsamında, arşiv, müze ve kütüphane materyalinin tanımlanması için kullanılan standartların (özellikle Kaynak Tanımlama ve Erişim - Resource Description and Access (RDA)) arasında artan yakınlaşma ele alınmıştır. DACS, uluslararası arşiv standartları olan International Standard Archival Description-General (ISAD(G)) ve International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons, and Families (ISAAR(CPF)) ilkeleri temelinde oluşturulmuştur. DACS'in birinci bölümü ISAD(G)'nin bileşenlerini yansıtacak şekilde geliştirilmiş, ikinci bölümü ise ISAAR(CPF)'yi yansıtacak şekilde düzenlenmiştir. Bu yapı ve uyum DACS'in gözden geçirilmiş versiyonunda korunmaktadır. DACS, 2013 yılındaki revizyonundan sonra sürekli güncelleme döngüsüne alınarak ihtiyaçlar doğrultusunda gelişim göstermiştir. 2019 yılına gelindiğinde DACS'in 2019.0.3 sürümü çevrimiçi platforma taşınmış ve sonraki yıllarda yapılan revizyonlarla birlikte standart güncellenmeye devam etmiştir.

DACS'in temel amacı, arşiv belgelerin içerik, bağlam ve fiziksel özelliklerini sistematik bir biçimde tanımlayarak kullanıcılara bilgi sunmaktır. DACS, arşivsel tanımlamanın her düzeyinde (koleksiyon, seri, dosya, öge vb.) uygulanabilecek kurallar içermekle birlikte, fotoğraf, dijital kayıt, elyazması, resmi evrak gibi farklı formatlardaki arşiv belgelerini tanımlamak için tek bir birleşik yaklaşım sunmaktadır. DACS, yapısı itibarıyla iki ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde arşiv belgelerinin tanımlanmasına ilişkin üst verileri ve kuralları içermekte, ikinci bölüm ise arşivsel otorite kayıtlarının (üretici kişi, aile veya kurumların kayıtlarının) oluşturulmasına odaklanmaktadır.

DACS'da, arşivsel tanımlamanın temelini oluşturan on bir ilke açıklanmıştır. Bu ilkeler, hem profesyonel etik hem de kullanıcı merkezli bilgi erişimini teşvik eden değerler üzerine kuruludur. DACS'in teknik kurallarından önce gelen bu ilkeler, tanımlama faaliyetinin yalnızca bir belge tanımlama işlemi olmadığını, aynı zamanda bağlamsal anlam yaratma süreci olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda DACS, belgelerin ne olduğunu, kim tarafından ve neden oluşturulduğunu, hangi tarihsel süreçlerde var olduğunu ve kullanıcılar için neden önemli olabileceğini açıklayan bilgilerin yapılandırılmış biçimde sunulmasını benimsemektedir. Bu kapsamda tanımlama, sadece arşiv belgesinin içeriğini açıklamakla kalmaz, aynı zamanda belgenin bağlamı ve üreticilerinin (agents) faaliyetlerini de ortaya koyar. Böylece belgelerin tarihsel değeri, güvenilirliği ve bilgi potansiyeli daha net bir şekilde anlaşılacaktır. Bu doğrultuda DACS'in yalnızca teknik bir araç değil, aynı zamanda etik ve toplumsal sorumluluk taşıyan bir rehber olduğu söylenilebilir.

Arşivsel tanımlamaya genel bakış (Overview of archival description) başlığı altında, etkin bir erişim sisteminin oluşturulması için başvurulacak diğer standartlar ve protokoller ile arşivsel tanımlamalarının oluşturulmasına yönelik DACS'in rolleri açıklanmaktadır. Bu bağlamda, erişim araçları kapsamında DACS'in, Machine Readable Cataloging 21 (MARC21) ve the Encoded Archival Description (EAD) gibi sistemlerle uyumlu bir biçimde nasıl entegre edileceği ve erişim noktaları kavramıyla arşivsel tanımlamanın nasıl daha işlevsel hale getirileceği açıklanmaktadır.

Tutarlı ve açık bir arşivsel tanımlamanın yapılabilmesi için DACS'in her bir unsurunda, veri ve bilgilerin nereye ithal edileceği netleştirilerek belirsizlikler önlenmeye çalışılmıştır. DACS, arşiv belgesinin üreticisini, içeriğini, kapsamını, düzenini, erişim koşullarını ve benzeri bilgileri standart terminolojiyle sunarak farklı kurumlarda hazırlanan tanımlamalar arasında uyumu sağlamaktadır. Bu durum, kullanıcıların farklı arşiv koleksiyonlarını çözümlerken zorlanmadan benzer başlıklar altında aradıkları bilgileri bulabilmeleri açısından önem arz etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM - ARŞİV MATERYALLERİNİN TANIMLANMASI

Üstveriler, arşiv malzemelerinin tanımlanması, saklanması, yönetilmesi ve erişilebilmesi için çok önemlidir. DACS'ın birinci bölümünde, arşivsel tanımlamaya yönelik bir çerçeve sağlanarak, arşivcilerin her bir arşiv malzemesi için hangi üstveri unsurlarının oluşturulacağını ve bunların nasıl oluşturulacağını belirlemelerine yardımcı olunmaktadır. Örneğin; kimlik unsurları (referans kodu, arşivin adı ve yeri, başlık, tarih, kapsam, üreticinin adı) arşiv malzemelerini tanımlamak için temel üstveri öğeleridir. Bu öğeler, arşiv malzemelerine benzersiz bir kimlik atanması, nerede bulunduklarının belirlenmesi ve arşiv malzemelerinin ne hakkında olduklarına ilişkin temel bilgiler sağlamak için kullanılmaktadır. Bu bağlamda DACS'ın birinci bölümü, arşiv malzemeleri için zengin ve bağlamsal üstveriler oluşturmak için temel bir işleve sahiptir.

Bu bölüm, arşiv malzemesinin tutarlı, uygun ve kendi kendini açıklayan tanımlarının oluşturulmasına yönelik kuralları içermektedir. Bu kurallar, arşiv ve el yazması malzemelerin, biçim ya da ortama bakılmaksızın tüm tanımlama düzeylerinde tanımlanması için kullanılabilir. Söz konusu kurallar 7 tanımlayıcı bilgi alanından ve bunların altında bulunan 25 tanımlama unsurundan oluşmaktadır. Bu unsurlar, ISAD(G)'nin 26 tanımlama öğesinin DACS bağlamında yeniden tanımlanmış halidir.² DACS'ın bu unsurları “Gerekli”, “Optimum” ve “Katma Değer” sağlayan olarak ifade edilmektedir. DACS, 25 tanımlama unsurunun her biri için amaç ve kapsam tanımı, bilgi kaynağı ve uygulanacak kuralları belirtmektedir. DACS'ın ve ISAD (G)'in arşivsel tanımlama unsurları Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1. DACS'ın ve ISAD (G)'nin Arşivsel Tanımlama Unsurları

DACS'ın Tanımlama Unsurları	ISAD (G)'nin Tanımlama Unsurları
2. Kimlik Unsurları (Identity Elements) 2.1 Referans Kodu (Gerekli) 2.2 Deponun Adı ve Yeri (Gerekli) 2.3 Başlık (Gerekli) 2.4 Tarih (Gerekli) 2.5 Kapsam (Gerekli) 2.6 Üreticinin İsmi (Biliniyorsa, Gerekli) 2.7 İdari/Biyografik Tarih (Optimum)	3.1. Kimlik Belirtme Alanı (Identity Statement Area) 3.1.1 Referans Kodu (kodları) 3.1.2 Başlık 3.1.3 Tarih(ler) 3.1.4 Tanımlama düzeyi 3.1.5 Tanımlama biriminin büyüklüğü ve taşıyıcı (nicelik, hacim ya da boyut)
3. İçerik ve Yapı Unsurları (Content and Structure Elements) 3.1 Kapsam ve İçerik (Gerekli) 3.2 Düzenleme Sistemi (Katma Değer)	3.2. Şartlar ve Çevre Alanı (Context Area) 3.2.1 Üreticinin(üreticilerin) Adı 3.2.2 İdari/Biyografik Tarih 3.2.3 Arşiv Tarihi 3.2.4 Doğrudan Sağlama ya da Transfer Kaynağı
4. Erişim ve Yararlanma ile İlgili Şartlar Unsurları (Conditions of Access and Use Elements) 4.1 Erişimi Yöneten Şartlar (Gerekli) 4.2 Fiziksel Erişim (Katma Değer) 4.3 Teknik Erişim (Katma Değer) 4.4 Çoğaltma ve Kullanım Şartları (Katma Değer) 4.5 Materyalin Dilleri ve Kodları (Gerekli) 4.6 Araştırma Araçları (Katma Değer)	3.3. İçerik ve Yapı Alanı (Content and Structure Area) 3.3.1 Kapsam (faaliyet alanı) ve İçerik 3.3.2 Değerlendirme, İmha ve Saklama Süresi ile İlgili Bilgi 3.3.3 Belge Eklenme Olasılığı 3.3.4 Düzenleme Sistemi
5. Edinme ve Değerlendirme Unsurları (Acquisition and Appraisal Elements) 5.1 Saklama Geçmişi (Katma Değer) 5.2 Doğrudan Sağlama Kaynağı (Katma Değer) 5.3 Değerlendirme, İmha ve Saklama Süresi ile İlgili Bilgi (Katma Değer) 5.4 Belge Eklenme Olasılığı (Katma Değer)	3.4. Erişim ve Yararlanma ile İlgili Şartlar Alanı (Condition of Access and Use Area) 3.4.1 Erişim ile İlgili Şartlar 3.4.2 Çoğaltma ile ilgili Şartlar 3.4.3 Materyalin Dili / Yazı Türü 3.4.4 Fiziksel Özellikler ve Teknik Gereksinimler 3.4.5 Araştırma Araçları
6. İlişkili Materyal Unsurları (Related Materials Elements)	3.5. Yardımcı (İltili) Materyaller Alanı (Allied Materials Area)

² Farklı dillerde hazırlanmış ISAD(G) kılavuzları için bkz. <https://www.ica.org/resource/isadg-general-international-standard-archival-description-second-edition/> (15 Mayıs tarihinde erişildi).

6.1 Orijinallerin Mevcudiyeti ve Bulunduğu Yer (Katma Değer) 6.2 Kopyaların Mevcudiyeti ve Bulunduğu Yer (Katma Değer) 6.3 İlişkili Arşiv Materyalleri (Katma Değer) 6.4 Yayın Notu (Katma Değer)	3.5.1 Orijinallerin Mevcudiyeti ve Bulunduğu Yer 3.5.2 Kopyaların Mevcudiyeti ve Bulunduğu Yer 3.5.3 Tanımlamanın İlişkili Birimleri 3.5.4 Yayın Notu
7. Notlar Unsuru (Notes Element) 7.1 Notlar (Katma Değer)	3.6. Notlar Alanı (Note Area) 3.6.1 Not
8. Tanımlama Kontrol Unsuru (Description Control Element) 8.1 Açıklama Kontrol (Katma Değer)	3.7. Tanımlama Kontrol Alanı (Description Control Area) 3.7.1 Arşivcinin Notu 3.7.2 Kurallar ya da Anlaşmalar 3.7.3 Tanımlamaların Yapıldığı Tarih(ler)

DACS, ISAD(G) temel alınarak oluşturulmuş olsa da, DACS kendi bağlamında bazı önemli yenilikler ve farklılıklar sunmaktadır. Tablo 1'de sunulan arşivsel tanımlama unsurları göz önüne alındığında, DACS içeriksel ve kavramsal olarak bazı dikkat çekici farklar barındırmaktadır. DACS'ta her unsur için "Gerekli", "Optimum" ve "Katma Değer" gibi kategoriler belirlenmiştir. Bu, arşivcilerin kuralları esnek biçimde uygulamasına olanak tanımaktadır. ISAD(G)'de ise unsurların çoğu eşit derecede ele alınmakta olup, yalnızca uluslararası bilgi alışverişi için "zorunlu" olan temel unsurlar (örneğin başlık, yaratıcı, tarih, referans kodu vb.) belirtilmiştir. DACS'ın 25 tanımlama unsuru ISAD (G)'nin 26 tanımlama unsuru ile büyük ölçüde paraleldir. Ancak DACS, SAA'nın ihtiyaçlarına göre belirli kural yenilikleri ve metodolojik yaklaşımlar içermektedir. Bu bağlamda, DACS'ın arşivsel tanımlama unsurlarının farkı Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2. DACS ile ISAD (G)'nin Arşivsel Tanımlama Unsurlarının Arasındaki Farklar

DACS Tanımlama Unsuru	ISAD(G)'deki Karşılığı	DACS'ın ISAD (G)'den Farkı
2.1 Referans Kodu	3.1.1 Referans Kodu (kodları)	Aynı kod yapısını (ülke, arşiv ve yerel) kullanmaktadır. ISAD(G) referans kodunun uluslararası tanınabilir ve standartlara uygun olmasını vurgulamaktadır. DACS ise referans kodlarının kurumların ihtiyaçlarına ve yerel arşiv sistemlerinin uygulamalarına göre belirlenmesi gerektiğini ifade etmektedir.
2.2 Deponun Adı ve Yeri	Yok (ISAD(G)'de açıkça yer almamaktadır)	Depoyu açıkça tanımlama, erişim ve bağlam için önem taşımaktadır.
2.3 Başlık	3.1.2 Başlık	Yöntemler benzetmekle birlikte başlık tanımlanmasına yönelik daha yapısal ve açıklayıcı kurallar bulunmaktadır.
2.4 Tarih	3.1.3 Tarih(ler)	Tarih unsuru altında farklı düzeylerde açıklamalar yapılarak tanımlamanın ayrıntılı ve kapsamlı bir şekilde yapılmasına olanak sağlamaktadır.
2.5 Kapsam	3.1.5 Tanımlama biriminin büyüklüğü ve taşıyıcı (nicelik, hacim ya da boyut)	DACS, sadece miktarı tanımlayarak açıklamayı sadeleştirirken, ISAD(G) aynı anda hem miktarı hem de fiziksel ortamı tanımlamayı zorunlu tutmaktadır.
2.6 Üreticinin İsmi	3.2.1 Üreticinin(üreticilerin) Adı	Benzer olmakla birlikte, DACS ayrıca üreticilerin rollerine ve ilişkilerine odaklanmaktadır.
2.7 İdari/Biyografik Tarih	3.2.2 İdari/Biyografik Tarih	Tanımlamanın daha fazla bağlamlarla (üreticinin ünvanı, ikamet yerleri, toplumsal rolü vb.) yapılması teşvik edilmektedir.
3.1 Kapsam ve İçerik	3.3.1 Kapsam (faaliyet alanı) ve İçerik	DACS, 'Kapsam ve İçerik' açıklamalarının teknik terimler yerine, kullanıcıların kolayca anlayabileceği açık ve anlaşılır bir dille yazılmasını teşvik etmektedir. Bu bağlamda, açıklamaların yalın, doğrudan ve kullanıcı odaklı bir dille yazılmasını önerilmektedir.
3.2 Düzenleme Sistemi	3.3.4 Düzenleme Sistemi	DACS, orijinal düzenin (bir belge grubu (örneğin bir fon ya da dosya serisi) oluşturucusu tarafından bırakıldığı biçimiyle korunması ilkesi) önemli olduğunu kabul etmektedir. Fakat DACS, belgelerin üretildiği andaki

		fiziksel ya da dijital oluşumunu mutlak olarak kabul etmemekte olup, arşivcinin, belgelerin içeriğini ve bağlamını en iyi yansıtabilecek şekilde alternatif düzenler oluşturmaya olanak tanımaktadır. DACS böylece, arşivcinin profesyonel yargısıyla kullanıcıların anlayışını artıracak bir düzenleme yapmasına daha fazla izin vermektedir.
4.1 Erişimi Yöneten Koşullar	3.4.1 Erişim ile İlgili Şartlar	Benzer olmakla birlikte, DACS erişilebilirlik ilkelerini daha kapsamlı ele almaktadır.
4.2 Fiziksel Erişim	3.4.4 Fiziksel Özellikler ve Teknik Gereksinimler	Fiziksel erişim teknik erişimden ayrılarak daha açık tanımlanmaktadır.
4.3 Teknik Erişim	3.4.4 Fiziksel Özellikler ve Teknik Gereksinimler	Dijital içerik için teknik gereklilikler vurgulanmaktadır.
4.4 Çoğaltma ve Kullanım Şartları	3.4.2 Çoğaltma ile ilgili Şartlar	Benzer olmakla birlikte, telif ve kullanım koşulları ayrıntılı tanımlanmasına imkan sağlamaktadır.
4.5 Materyalin Dilleri ve Kodları	3.4.3 Materyalin Dili / Yazı Türü	Benzer olmakla birlikte, çok dilli koleksiyonlara yönelik duyarlılık daha belirgindir.
4.6 Araştırma Araçları	3.4.5 Araştırma Araçları	Benzer olmakla birlikte, tanımlı erişim araçlarının daha net sunulması önerilmektedir.
5.1 Saklama Geçmişi	3.2.3 Arşiv Tarihi	ISAD(G), arşiv belgelerine yönelik arşiv tarihini “önce nerede saklandı, kimden geldi” düzeyinde tanımlamaktadır. DACS, belgelerin arşive geliş sürecinde veya arşivde üzerinde yapılan değişikliklerin (örneğin, yeniden düzenleme, ayırma, birleştirme) açıkça tanımlanmasını gerektiğini ifade etmektedir. Böylece kullanıcı, belgenin orijinal bağlamı ile son hali arasındaki farkları anlayabilmektedir.
5.2 Doğrudan Sağlama	3.2.4 Doğrudan Sağlama ya da Transfer Kaynağı	DACS, arşiv belgelerin nereden geldiğini tanımlamakla birlikte, herhangi bir gizlilik durumu bulunmadığı durumda kaynak/bağışçı ile arşiv belgesi arasındaki ilişki hakkındaki bilgilerin (kaynağın/bağışçının adresi, aracı, fiyat, finansman kaynağı) tanımlanmasına imkan sağlamaktadır.
5.3 Değerlendirme, İmha ve Saklama Süresi ile İlgili Bilgi	3.3.2 Değerlendirme, İmha ve Saklama Süresi ile İlgili Bilgi	Benzer olmakla birlikte DACS’ın bu unsurunda ayrıca, değerlendirme, imha ve saklama süresi kapsamında alınan kararların arkasındaki gerekçelerinde açık ve şeffaf bir şekilde açıklanması teşvik edilmektedir.
5.4 Belge Eklenme Olasılığı	3.3.3 Belge Eklenme Olasılığı	Benzerdir.
6.1 Orijinallerin Mevcudiyeti ve Bulunduğu Yer	3.5.1 Orijinallerin Mevcudiyeti ve Bulunduğu Yer	Orijinal belgenin bulunduğu yere ilişkin (kişi/kurumun adresi, iletişim bilgileri, tanımlayıcı numara gibi) ayrıntılı tanımlamalar sunulmaktadır.
6.2 Kopyaların Mevcudiyeti ve Bulunduğu Yer	3.5.2 Kopyaların Mevcudiyeti ve Bulunduğu Yer	Elektronik kopyaların erişimine yönelik tanımlamalar vurgulanmaktadır.
6.3 İlgili Arşiv Materyalleri	3.5.3 Tanımlamanın İlişkili Birimleri	İlgili materyallerin başlığın ve yeri ile isteğe bağlı tanımlamalar (referans numarası, tarif edilen materyallerle ilişkileri) daha açık ve kapsamlıdır.
6.4 Yayın Notu	3.5.4 Yayın Notu	Benzerdir.
7.1 Notlar	3.6.1 Not	Tanımlama alanlarıyla ilişkilendirilmeyen özel ve önemli bilgilerin kayıt edildiği bu unsurun altında yapısal olarak not alanları (özel koruma işlemi, atıf stili vb.) belirtilmektedir.
8.1 Açıklama Kontrol (Katma Değer)	3.7.1 Arşivcinin Notu 3.7.2 Kurallar ya da Anlaşmalar 3.7.3 Tanımlamaların Yapıldığı Tarih(ler)	Daha önceden yapılmış olan tanımlamayı güncelleyen kişinin bilgileri ile güncelleme tarihinin kayıt altına alınmasını teşvik etmektedir.

DACS, arşivsel tanımlamada sadece belge içeriğini değil, aynı zamanda belge üreticisi, faaliyetler ve kayıtlar arasındaki ilişkilerin açık şekilde belirtilmesini teşvik etmektedir. ISAD(G) bu ilişkileri tanımlar, fakat genellikle üretici ve içerik arasındaki doğrudan bağlamla sınırlıdır. Faaliyetler gibi çoklu bağlamsal düzlemler DACS kadar detaylandırılmamaktadır. DACS, ISAD(G)’nin tanımlama

yapısını esas almakla birlikte, onu **kavramsal derinlik, kullanıcı merkezlilik, bağlamsal ilişkiler, esneklik ve teknolojik uyumluluk** açısından ileriye taşıyan bir standart olarak öne çıkmaktadır. DACS, sadece neyin tanımlanacağı değil, neden ve nasıl tanımlanması gerektiği sorularına da kapsamlı cevaplar verirken, arşivcilerin mesleki etik, kullanıcı ihtiyacı ve sürekli gelişim gibi alanlarda sorumluluklarını da tanımlamaya dahil etmektedir.

DACS, arşivcilerin kurumsal politikalarını ve uzmanlıklarını yansıtarak esnek uygulamalara izin verirken, ortak bir dil ve yapı sağlayarak kurumlar arası iletişim ve işbirliğini de desteklemektedir. Günümüzde özellikle Kuzey Amerika'daki arşivler başta olmak üzere pek çok kurum DACS'ı benimsemiştir. Ayrıca DACS prensipleri, Kanada'nın RAD standardı veya ICA'nın RiC modeli gibi diğer standartların gelişimine de katkıda bulunmaktadır. Arşiv materyallerinin tanımlanmasında bir referans noktası haline gelen DACS, arşivcilere profesyonel yargılarını (mesleki deneyim ve koleksiyonun özelliklerine dayalı kararlarını) standart çerçevede uygulama olanağı tanıması sebebiyle önemli bir standarttır.

İKİNCİ BÖLÜM – ARŞİV YETKİ KAYITLARI

Bu bölüm arşiv materyallerinin **yaratıcılarıyla (creators)** olan ilişkisini ve **belgelerin üretildiği bağlamı** açıklamaya yöneliktir. Bu sayede belgeler sadece içerikleriyle değil, **nasıl ve neden üretildikleriyle birlikte** tanımlanır.

Hedef, YarATICININ kim olduğunu açıkça belirtmek, diğer yaratıcılarla karışıklığı önlemek, belgeleri tarihsel ve sosyal bağlamda konumlandırmaktır.

Arşiv Yetki Kayıtları beş ana bölümden ve onların detaylı alt başlıklarından oluşur.

1. İsim Kayıtları:

İsim Şekli - Tüzel Kişilik Türü - Farklı İsimler - Kurumsal Kuruluşlar için Tanımlamalar.

2. Kişi Aile ve Tüzel Kişinin Tanımı:

Varoluş Tarihleri - Tarihsel Özet – Yerler - Yasal Durum - İşlevler, Meslekler, Faaliyetler - Yetkiler, İç Yapı

3. İlgili Kurumsal Yapılar, Kişiler ve Aileler:

İlgili Kişilerin ve Ailelerin İsimleri - İlgili Kuruluşun Türü - İlişkinin Niteliği - İlişki Tarihleri

4. Yetki Kayıt Yönetimi:

Arşiv Kodu - Yetki Kaydı Tanımlayıcısı - Kurallar ve Konvansiyonlar – Durum - Detay Seviyesi - Yetki Kaydı Oluşturma ve Revizyon Tarihleri - Diller veya Komut Dosyaları-Kaynaklar -Bakım Bilgileri

5. İlgili Arşiv Materyalleri ve Diğer Kaynaklar:

İlgili Kaynakların Tanımlayıcıları ve Başlıkları - İlgili Kaynak Türleri -İlgili Kaynaklarla İlişkinin Niteliği -İlgili Kaynakların ve İlişkilerin Tarihleri

Kitapta bu ana ve alt başlıklar açık bir şekilde belirtilmiş ve örneklerle detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

DACS birçok arşivde bulunan varlık türleri için temel kurallar içerir, ancak olası her belge türünü tanımlamak için gereken **tüm** kuralları içermez. Kitabın sonunda farklı varlık türlerini tanımlamak için hangi standartların kullanılabileceği bir liste şeklinde yer almaktadır. Arşiv Yetki Kayıtlarını ISAD(G) ve DACS standartlarında karşılaştırsak, ISAD(G) yetki kayıtlarına dair detaylı kurallar vermez, bunları oluşturmak için gerekirse başka bir standarttan faydalanır. DACS ise yetki kayıtlarını detaylı bir şekilde açıklayarak başlık ve içerik kuralları belirler, creator bilgilerini belirtmekle kalmaz tarihsel ve ilişkisel olarak da açıklar.

SONUÇ

Tanımlama standartları, toplumların hafızası olan arşivlerin anlamlı bir şekilde düzenlenmesi, tanımlanması ve erişime açılması için kullanılan vazgeçilmez araçlardır. Bu zamana kadar pek çok belge tanımlama standardı arşivlere uyarlanıp kullanılmış olsa da bunlar arasında arşiv gereksinimlerini en iyi karşılayanların, “arşiv için üretilmiş” **ISAD(G)** ve **DACS** olduğu düşünülmektedir. Öyle ki ISAD(G) (*General International Standard Archival Description*) uluslararası kabul görmüş arşiv tanımlaması için gereklilikleri belirten temel bir araç iken ISAD(G) öncülüğünde oluşturulmuş DACS (*Describing Archives: A Content Standard*), arşivcilerin kurumsal politikalarını ve uzmanlıklarını yansıtarak esnek uygulamalara izin vermekte ve ortak bir dilli bir yapı sağlayarak kurumlar arası iletişim ve işbirliğini de desteklemektedir. Günümüzde ISAD(G) İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Portekizce, Katalanca, Endonezce, Almanca, Yunanca, Macarca, Korece, İtalyanca gibi 14 farklı dilde hizmet veren dünyanın çeşitli ülkelerinde 100’den fazla arşivde kullanılmaktadır. ISAD(G) kullanan arşivler arasında, içerisinde Unesco tarafından dünya belleği adayı gösterilen malzemeler bulunan Brezilya Ulusal Arşivleri (*Arquivo Nacional*), ulusal tarih açısından önemli malzemeler bulunduran United Nations Archives, Archives de Montreal gibi prestijli arşivler bulunmaktadır. Bunun birlikte ISAD(G) ülkemizde ilk defa ISAM (İslam Araştırmaları Merkezi) tarafından kullanılmayı başlanmıştır. DACS ise yine pek çok uluslararası arşiv tarafından kullanılmakla birlikte ülkemizde Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi Hasan Âli Yücel Bağış Koleksiyonu’nu dijitalleştirme çalışmalarında kullanılmıştır. (Böke, Kaya, Barutcu ve Korkmaz, 2017, s. 115).

ISAD(G)’nin yanı sıra DACS, **ISAAR(CPF)** (International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families) ile uyumludur.³ *DACS* diğer üç standart grubuyla da ilişkilidir. *DACS*’a göre oluşturulan tanımlamalar, *MARC 21* ve *EAD* gibi veri yapısı ve iletişim protokollerinin söz dizimi kullanılarak elektronik olarak saklanabilir ve değiş tokuş edilebilir. Çeşitli thesauri ve otorite dosyaları, Arşiv Tanımlamasına Genel Bakış bölümünde açıklandığı gibi DACS kayıtlarının indekslenmesi için temel teşkil edebilir. Ayrıca, *Kaynak Tanımlama ve Erişim (RDA)* ve Uluslararası Arşiv Konseyi tarafından yayımlanan iki konvansiyonla da yakın bağlantıları vardır: *ISAD(G)* ve *ISAAR(CPF)*. *ISAD(G)* ve *ISAAR(CPF)*’nin 26 veri unsurunun tamamı, bazı durumlarda neredeyse kelimesi kelimesine *DACS*’a dahil edilmiştir. Bunun istisnası, iki nedenden ötürü *ISAD(G)*’den Tanımlama Düzeyi unsurunun çıkarılmasıdır.

DACS, arşiv ve el yazması materyalleri ve koleksiyonları tanımlamak için kuralları bütünleştirir. *DACS*, ses kayıtları, haritalar, fotoğraflar vb. gibi belirli ortamların tanımlanması için özel kurallar içermez. Bu tür materyallerin tanımlanması için standartlar kütüphane ve arşiv topluluklarındaki diğer gruplar tarafından oluşturulmakta ve sürdürülmektedir .

Bir arşiv otorite kaydı, bir arşiv materyalleri bütünü ile ilişkili kişisel, ailevi veya kurumsal bir varlığı tanımlar ve açıklar; kayıt yaratıcıları, onlar tarafından oluşturulan kayıtlar ve/veya onlarla ilgili diğer kaynaklar arasındaki ilişkileri belgeler; ve arşiv tanımlarında erişim noktalarının oluşturulmasını ve kullanımını kontrol edebilir. *DACS* unsurlarının tümü her arşiv otorite kaydında gerekli değildir. Tanımlayıcı unsurların kombinasyonları, arşivcinin belirli bir otorite kaydının ön veya tam olduğunu düşünmesine ve yaratıcıları tanımlamak için arşive özgü ihtiyaç ve gereksinimlere bağlı olarak değişecektir.

DACS, arşiv malzemesinin yaratıcılarını tanımlamak için sistemler oluşturmada yararlı olan bir dizi unsur tanımlar. Sistem ne olursa olsun, en sonunda tanımlanan yaratıcılar hakkında standartlaştırılmış bilgi ileten bir dizi ayrı tanımlayıcı unsur içermelidir.

³ *ISAAR(CPF)* için bkz. <https://www.ica.org/resource/isaar-cpf-international-standard-archival-authority-record-for-corporate-bodies-persons-and-families-2nd-edition/> (15 Mayıs tarihinde erişildi).

Bununla birlikte ISAD(G) ve DACS, arşiv malzemelerinin uluslararası düzeyde tanınırlık kazanmasına, provenans ve orjinal düzen ilkeleri çerçevesinde yön verirken aynı zamanda araştırmacılar ve arşivciler için işlevsel metodlar sunar. Her iki standart da aynı amaç için oluşturulmuş olsa da aralarında bazı farklılıklar mevcuttur. ISAD(G) arşiv tanımlamasında vazgeçilmez unsurlardan olan saklama geçmişi konusunda arşiv belgelerinin arşivlenme tarihine dair bilgiler vermekle yetinirken DACS belgelerin arşive geliş süreci ve üzerinde yapılan değişiklikler konusunda daha açık tanımlamalar oluşturulması gerektiğini belirtir. Bununla bağlantılı olarak, doğrudan sağlama veya transfer kaynağı unsurunda DACS, ISAD(G) gibi arşiv belgelerinin nereden geldiğini tanımlamakla birlikte herhangi bir gizlilik durumu olup olmadığı, kaynağın/bağışçının finansman kaynağı gibi detaylı bilgilerin tanımlanmasına da olanak sağlar. Yine saklama süreci ve imha ile ilgili unsurlarda DACS ISAD(G)'den farklı olarak imha ve saklama süreci kapsamında alınan kararların hangi gerekçeler ile alındığını açık ve şeffaf bir şekilde belirtmeye teşvik eder. DACS, tüm detaylı tanımla unsurlarına ek olarak, notlar unsurunda tanımlama alanlarında ilişkilendirilemeyen önemli bilgilerin bu unsur altında yapısal olarak kayıt edilmesine olanak sağlarken, arşivcinin notu kısmında daha önce yapılmış tanımlamayı güncelleyen kişinin bilgileri ve güncelleme tarihi gibi bilgiler için alan oluşturur. Bu sebeple DACS'ın, arşiv malzemesine dair her bilgiyi kapsamlı ve şeffaf bir şekilde kullanıcı erişimine açmak için faydalanabilecek en işlevsel araç olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak her iki tanımlama standardı da uluslararası düzeyde kabul görmüş olup, milli arşiv fonları, üniversite kütüphaneleri ve özel koleksiyonlarda kullanılmaktadır. Ancak DACS gerek arşiv fonlarının dijitalleştirilmesi ve açık erişime sunulması gerekse farklı türdeki arşiv malzemelerinin tanımlanması konusunda kapsamlı ve işlevsel çözümler üretmesi ile ön plana çıkmaktadır. DACS'ın diğer tanımlama standartları ile kolay uyum sağlaması, farklı türdeki arşiv malzemelerini çok yönlü bir şekilde tanımlayabilmesi yine öne çıkan özelliklerindendir. Tüm bu nitelikler, bir arşiv tanımlama standardı olarak DACS'ın kurumların modern arşivcilik uygulamalarında ihtiyaçlarını karşılama açısından en çok tercih edecekleri araç olacağını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Amerikan Arşivciler Derneği. Describing Archives: A Content Standard - Version 2019.0.3 (2025). <https://www2.archivists.org/aboutsaa> adresinden 15 Mayıs 2025 tarihinde alındı.
- Artefactual Systems Inc. (2024). Community/Users. AtoM Wiki. <https://wiki.accesstomemory.org/wiki/Community/Users#English>
- Böke, B., Kaya, E., Barutcu, T., & Korkmaz, T. (2017). İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Kütüphanesinde Hasan Âli Yücel Bağış Koleksiyonuna Yönelik Dijitalleştirme Çalışmaları. ÜNAK 2017 Akademik Kütüphanelerde Kaynak Yönetimi Sempozyumu içinde (ss. 110-120). Ulusal Akademik Kütüphaneciler (UNAK).
- International Council on Archives (Uluslararası Arşiv Konseyi) ISAD(G): General International Standard Archival Description – Second edition.(2000). <https://www.ica.org/resource/isadg-general-international-standard-archival-description-second-edition/> adresinden 15 Mayıs 2025 tarihinde erişildi.
- International Council on Archives, (Uluslararası Arşiv Konseyi)ISAAR (CPF): International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families, 2nd Edition.(2004). <https://www.ica.org/resource/isaar-cpf-international-standard-archival-authority-record-for-corporate-bodies-persons-and-families-2nd-edition/> adresinden 15 Mayıs 2025 tarihinde erişildi.
- Şentürk, B. (2019). Arşivsel Tanımlama: Arşivi Görünür Kılmanın Vazgeçilmez Unsuru. Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi, (11), s. 60-71